

*Н. Г. Фатюха,
к. е. н., доцент кафедри фінанси і кредит,
Запорізького національного технічного університету, м. Запоріжжя
Т. П. Макушина
магістрантка групи ФЕУ-150
Запорізького національного технічного університету, м. Запоріжжя*

АНАЛІЗ ДИНАМІКИ ВВП УКРАЇНИ

*N. G. Fatyuha,
Candidate of Economic Science, associate professor, associate professor of finance and credit,
Zaporizhzhya National Technical University, Zaporizhzhya
T. P. Makyshuna,
mahistrant group FEU-150,
Zaporizhzhya National Technical University, Zaporizhzhya*

ANALYSIS OF DYNAMICS OF GDP OF UKRAINE

Стаття присвячена дослідженню динаміки валового внутрішнього продукту України за 2010-2014 роки. Визначені особливості ВВП, методи розрахунку та чинники, що впливають на його динаміку.

In the article is sanctified to research of dynamics of gross domestic product of Ukraine after 2010-2014 years. Certain features of GDP, methods of calculation and factors that influence on his dynamics.

Ключові слова: *динаміка, валовий внутрішній продукт, методи розрахунку, економічне зростання.*

Keywords: *dynamics, gross domestic product, methods of calculation, economy growing.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Одним з найважливіших показників системи національних рахунків є валовий внутрішній продукт (ВВП) країни. Він є узагальнювальним показником економічного розвитку держави, який відображає кінцеві результати діяльності резидентів країни, що виробляють товари та послуги.

Для якіснішої оцінки рівня економічного розвитку країни крім загального обсягу ВВП визначається обсяг ВВП у розрахунку на одну особу. Важливе значення показник ВВП у розрахунку на одну особу має насамперед під час проведення міжнародних зіставлень [1]. За допомогою статистичного аналізу можливо визначити подальший економічний розвиток та чинники, що на нього впливають.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Питанням оцінки динаміки ВВП та його розвитку досліджуються в наукових роботах багатьох вчених, зокрема В. Гесця, А. Гальчинського, І. Багратяна, О. Дзюблюка, І. Манцурова, М. Савлука, А. Савченка, Л. Петкова та інших вітчизняних вчених. Необхідність подальшого вивчення та аналізу з метою відновлення економіки є очевидним.

Постановка завдання. Провести аналіз динаміки ВВП та факторів, що характеризують стан економіки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Показник ВВП характеризує можливості економіки щодо забезпечення добробуту суспільства в трьох аспектах: ефективності розподілу виробництва на продукти проміжного та кінцевого призначення; структури кінцевого попиту (споживання, нагромадження, зовнішньоторговельне сальдо); первинних доходів. ВВП є також основою вимірювання структури виробництва, міжнародних порівнянь якості життя, оцінки дефіциту державного бюджету, грошової емісії та ін. Головною особливістю ВВП є те, що він охоплює вартість тільки тих товарів і послуг, які вироблені на території даної країни.

Розраховується ВВП як у фактично діючих цінах, так і в цінах попереднього року, які дають змогу вилучити вплив цінового фактора на зміну обсягу ВВП і визначити темпи зростання (падіння) його фізичного обсягу. Для оцінки впливу на величину ВВП цінового фактора розраховуються індекси-дефлятори (відношення обсягу ВВП у фактичних цінах поточного періоду до обсягу ВВП у цінах попереднього періоду). Для розрахунку ВВП використовують три методи: виробничий, розподільчий, кінцевого використання [1].

При розрахунку ВВП виробничим методом підсумовується додана вартість, яка створена всіма галузями економіки. При розрахунку ВВП розподільним методом підсумовуються всі види факторних доходів, а також не-прямі податки на бізнес. При розрахунку ВВП методом кінцевого використання підсумовуються витрати всіх економічних агентів, які використовують ВВП: домашніх господарств, фірм, держави та іноземців, які експортують товари з даної країни [1].

Дослідження динаміки ВВП України розпочнемо з аналізу номінального та реального ВВП.

Номінальний ВВП характеризує загальний обсяг виробництва, який вимірюється в поточних цінах, тобто в цінах, що існують на момент виробництва. Цей показник має постійну тенденцію до зростання, проте не характеризує позитивну тенденцію в економіці країни.

Аналізуючи зміну динаміки номінального ВВП визначити за рахунок чого відбулися ці зміни важко: чи зміни цін, чи виробництва. Тому розраховують реальний ВВП, тобто загальний обсяг виробництва, який вимірюється в постійних (незмінних, базових) цінах, (приймається за базу), тобто на величину цього показника впливає лише зміна обсягів виробництва. Таким чином це показник, який характеризує економічну діяльність в реальному секторі економіки (див.рис.1). Розглянемо його більш детально за даними Державної служби статистики України [2].

Аналіз табл.1 свідчить, що з 2010 до 2013 років обсяг реального ВВП щорічно зростав, крім цього індекси фізичного обсягу за ці роки нижче 100 % не знижувалися.

Таким чином, обсяг реального валового внутрішнього продукту кожного наступного року дорівнював або перевищував обсяг номінального ВВП попереднього року, що є позитивною динамікою і свідчить про незначне зростання економіки країни.

Приріст реального ВВП за 2013 рік був нульовим. Зокрема, зниження реального ВВП упродовж перших трьох кварталів року (на 1,3% у I кварталі та на 1,2% у II та на 1,1% у III кварталах) компенсувалося зростанням економіки у IV кварталі (на 3,4%) [2, С.13].

Таблиця 1. Валовий внутрішній продукт

(без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим і м. Севастополя. Починаючи з 2014 року, також без частини зони проведення антитерористичної операції)

	Номінальний ВВП, млн грн	Реальний ВВП, млн грн	У постійних цінах 2010 року, % до відповідного періоду попереднього року	
			індекс фізичного обсягу ВВП	індекс- дефлятор ВВП
2010 рік	1 079 346	1079346
2011 рік	1 299 991	1 138 338	105,5	114,2
2012 рік	1 404 669	1141055	100,2	107,8
2013 рік	1 465 198	1140750	100,0	104,3
2014 рік	1 566 728	1062835	93,2	114,8

У 2014 році вітчизняна економіка відчувала на собі впливи створених раніше дисбалансів, як зовнішніх, так і внутрішніх. Також несприятлива цінова кон'юнктура на зовнішніх ринках, військовий конфлікт на Сході України, анексія АР Крим і м. Севастополя, торговельні обмеження зі сторони Російської Федерації негативно позначилися на економіці країни.

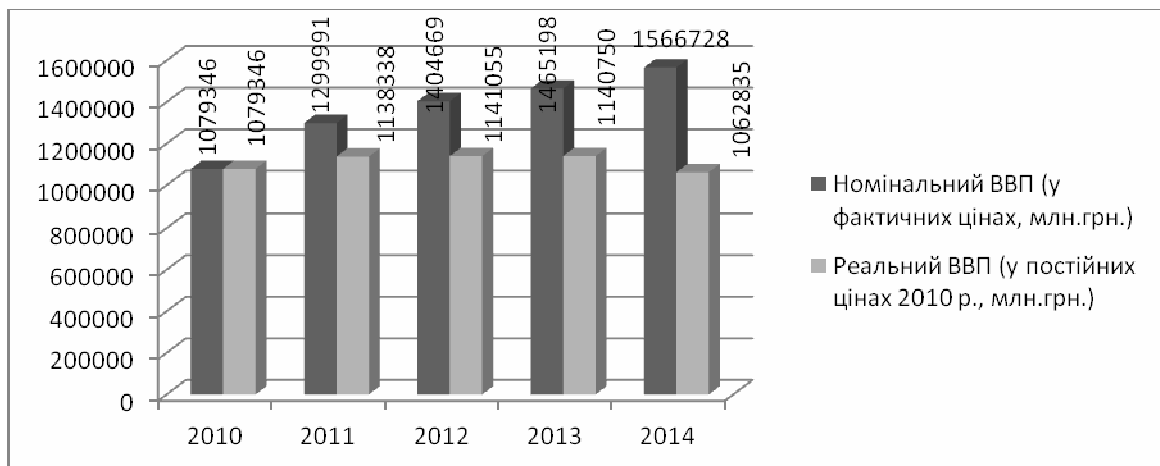

Рис. 1. Динаміка реального та номінального ВВП України за 2010-2014 рр.

Складено авторами самостійно за даними [2]

Згідно рис.1 спостерігаємо негативну тенденцію зниження реального ВВП у 2014 році. Відтак, ВВП у 2014 році скоротився на 6, 8% (або на 77915 млн.грн). Обсяг номінального ВВП навпаки, продовжує зростати в порівнянні з 2013 роком, що склало 101530 млн.грн., або на 6,9% більше. Таке відхилення між показниками номінального і реального ВВП свідчить про інфляційні процеси в країні в зв'язку з ростом цін на товари та послуги з одночасним скорочення обсягів виробництва, споживання (надання) цих товарів (послуг), що не могло не позначитись на зниженні купівельної спроможності населення та його добробуті.

Просте порівняння показує, що в 2014 році ціни росли в 50 разів інтенсивніше, ніж в 2013-му. Чудове уявлення про масштаб інфляції можна отримати на підставі індикатора, який називається дефлятор ВВП. Він відображає, наскільки виросли ціни в цілому в масштабах економіки. На сайті Державної служби статистики України дефлятор ВВП України за підсумками 2014 позначений на рівні 47,4%. Такі оцінки відображають реальність, з якою зіткнулися жителі країни. Ціни на багато груп товарів, особливо на імпортовані, виросли в два і більше рази [3]. Зобразимо це графічно на рис.2.

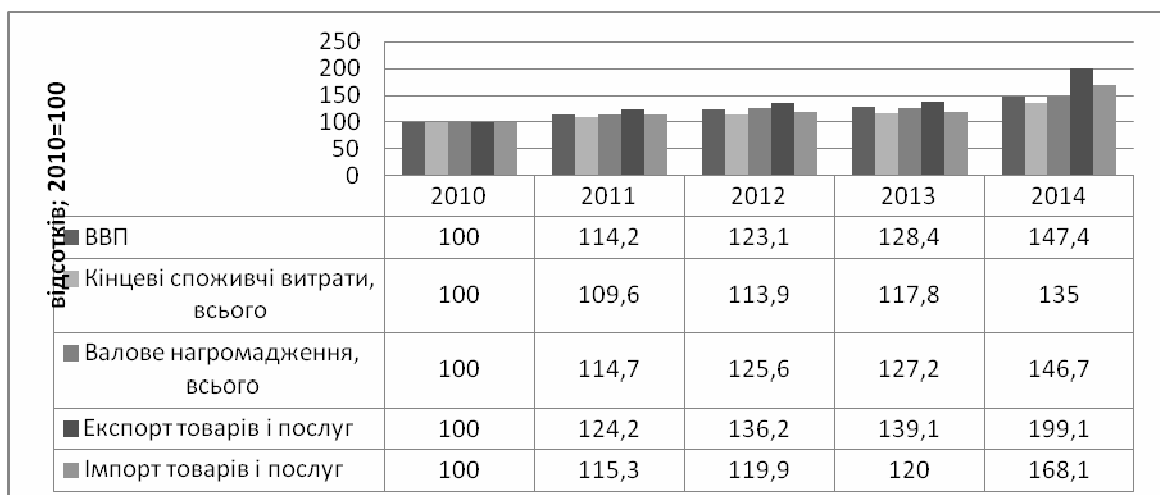

Рис. 2. Індекси-дефлятори ВВП України за категоріями кінцевого використання.

Складено авторами самостійно за даними [2, С.66]

У 2014 р. відбулося значне прискорення темпів падіння промислового виробництва, яке за підсумками року становило 10,2 %. Негативну динаміку продемонстрували всі основні агреговані види промислової діяльності: скорочення обсягів виробництва у добувній промисловості і розробленні кар'єрів становило 13,7 %, переробній промисловості – 9,3 %, постачанні електроенергії, газу, пари і кондиційованого повітря – 6,6 %. Такий тренд багато в чому був зумовлений падінням виробництва у Донецькій та Луганській областях (на 31,5 % і 42 % відповідно у 2014 р.). Падіння обсягів виробництва у поточному році також пояснюється зменшенням попиту, що викликане зниженням рівня купівельної спроможності населення. Стрімка інфляція на тлі глибокої девальвації гривні сильно підірвала доходи населення, відповідно, вдарила по роздрібній торгівлі, по інвестиціям домогосподарств, що не могло не відбитися на макроекономічних показниках, зокрема на триваючому зменшенні обсягів виробництва [3].

Тенденція збільшення номінального ВВП разом зі скороченням реального продовжується і в 2015 році. Так, за I квартал поточного року обсяг номінального ВВП сягнув позначки у 367,6 млрд грн, що є рекордною за останні п'ять років, але обсяг реального ВВП в порівнянні з I кварталом 2014 року скоротився

на 13 % і становив лише 259,8 млрд грн (для порівняння, у I кварталі 2012 року реальний ВВП становив 264,9 млрд грн). Тобто, можна припустити, що країна повернулася до показників трирічної давнини і передумов для призупинення подальшого падіння наразі не очікується [4].

Падіння реального ВВП у II кварталі 2015 року уповільнилося до 14,6% у річному вимірі (-0,5% порівняно з I кварталом 2015 року за вирахуванням сезонного чинника). У III кварталі 2015 року, реальний ВВП порівняно з II кварталом за вирахуванням сезонного чинника зріс на 1%. Але Нацбанк погіршив оцінку падіння економічної активності за результатами 2015 року до 11,6% (порівняно з попереднім прогнозом). Це обумовлене відсутністю значного прогресу у відновленні контролю над зоною АТО, переглядом на прогнозному періоді умов торгівлі для України в бік погіршення, більш суттєвим спадом експорту в Росію, жорсткішою фіскальною та монетарною політикою. [5].

Крім цього, інфляція має не тільки монетарний характер через девальвацію гривні, однією з найважливіших причин інфляційного сплеску може бути катастрофічне зростання тарифів на комунальні послуги, яке продовжуватиметься і в наступному 2016 році [4].

Після досягнення споживчою інфляцією пікових значень у квітні 2015 року, в останні місяці сформувалася стійка тенденція до її уповільнення. Так річний приріст ІСЦ у серпні знизився до 52,8% (в місячному вимірі була зафіксована дефляція два місяці поспіль). Це було зумовлено відносною стабільністю на валютному ринку та подальшим зменшенням залишкових ефектів девальвації гривні, проведенням достатньо жорсткої монетарної політики, зниженням цін на світових продовольчих і сировинних ринках та економічною активністю, нижчою за потенційний рівень. Ці чинники зумовили зниження прогнозу споживчої інфляції на кінець 2015 року до 44% (базової – до 31%). На прогнозному горизонті інфляція також стабільно знижуватиметься (до 12% на кінець 2016 року). Стримуватимуть інфляцію ціни на продовольство, які перебуватимуть під впливом низьких світових цін, а стимулюватиме – наближення економіки до потенційного рівня в середньостроковому періоді.

Зростання неподаткових надходжень та покращення адміністрування окремих податків зумовили різке збільшення доходів зведеного бюджету в II кварталі 2015 року, водночас дія інфляційно-девальваційних ефектів практично вичерпалась. У цілому фіскальна політика характеризувалась як помірно жорстка, оскільки зростання видатків було більш помірним, ніж збільшення доходів. Хоча загальне сальдо зведеного бюджету у II кварталі було від'ємним – 1,7 млрд. грн., зберігся первинний профіцит у розмірі 5,3% ВВП. У липні зведений бюджет повернувся до профіциту. Квaziфіскальні витрати залишалися високими, зокрема на фінансування дефіциту НАК “Нафтогаз України”, ФГВФО та банків. Державний та гарантований державою борг станом на кінець червня 2015 року зріс на 30,6% порівняно з початком року – до 1 438 млрд. грн., що, ураховуючи високу частку валютної складової боргу, було пов'язано із девальвацією гривні в січні-лютому. У 2015 році збережеться достатньо жорстка фіскальна політика, що пов'язано зі значними витратами на обслуговування боргу за наявності обмежень щодо розміру дефіциту бюджету. Дефіцит сектору загальнодержавного управління в 2015 році очікується на рівні 3% ВВП, а з урахуванням дефіциту НАК “Нафтогаз України” – 6,3% ВВП. Перерахування до бюджету частини прибутку Національного банку в обсязі 3,3% ВВП (61,8 млрд. грн.) пом'якшує характер бюджетної політики в поточному році. Державний та гарантований борг продовжить зростати в 2015 році та перевищить 90% ВВП (без урахування результатів боргової операції), тоді як основне зростання вже відбулось у I кварталі за рахунок курсової переоцінки валютної складової боргу. Вагомим ризиком для прогнозу показників сектору загальнодержавного управління є вірогідність підвищення неплатежів населення за газ та відповідно більш суттєвий дефіцит НАК “Нафтогаз України” і вищі потреби його фінансування.

За прогнозними оцінками НБУ [5] слід відмітити, що незважаючи на стійку тенденцію до щоквартального зростання ВВП, річний показник зміни ВВП все ж таки буде від'ємним (-7,5%), що обумовлюється суттєвим зниженням економіки протягом 2014 року.

Унаслідок суттєвого падіння імпорту чистий експорт вноситиме позитивний внесок (3,5 в. п.) у ВВП 2015 року. Споживання в 2015 році продовжить знижуватися внаслідок суттєвого зниження реальних зарплат, зростання безробіття, зниження кредитної активності та жорсткої фіскальної політики. Внесок споживання у ВВП 2015 року буде від'ємним (-7,4 в. п.) і обумовлюватиметься приватною складовою, у той час як державне споживання не зазнає такого зниження. Економіка функціонуватиме значно нижче свого потенційного рівня протягом 2015 – 2016 років (на 6%), що сприятиме зниженню інфляційного тиску.

Одним з найбільш точних способів оцінки економічного розвитку держави являється ВВП на душу населення. Розглянемо ВВП в порівнянні з іншими країнами.

Підсумковий показник роботи української економіки в 2014 році виявився набагато нижче, ніж в інших країнах СНД і Східної Європи. У цьому вина нерозвиненість економіки - країни, що мають виробництво з низькою часткою доданої вартості, постраждали від ослаблення зовнішніх ринків більше інших. Крім того, розвиток економіки стримувала жорстка монетарна політика НБУ, а також надмірна видаткова частина держбюджету, що вимагало посиленого фіскального тиску на бізнес.

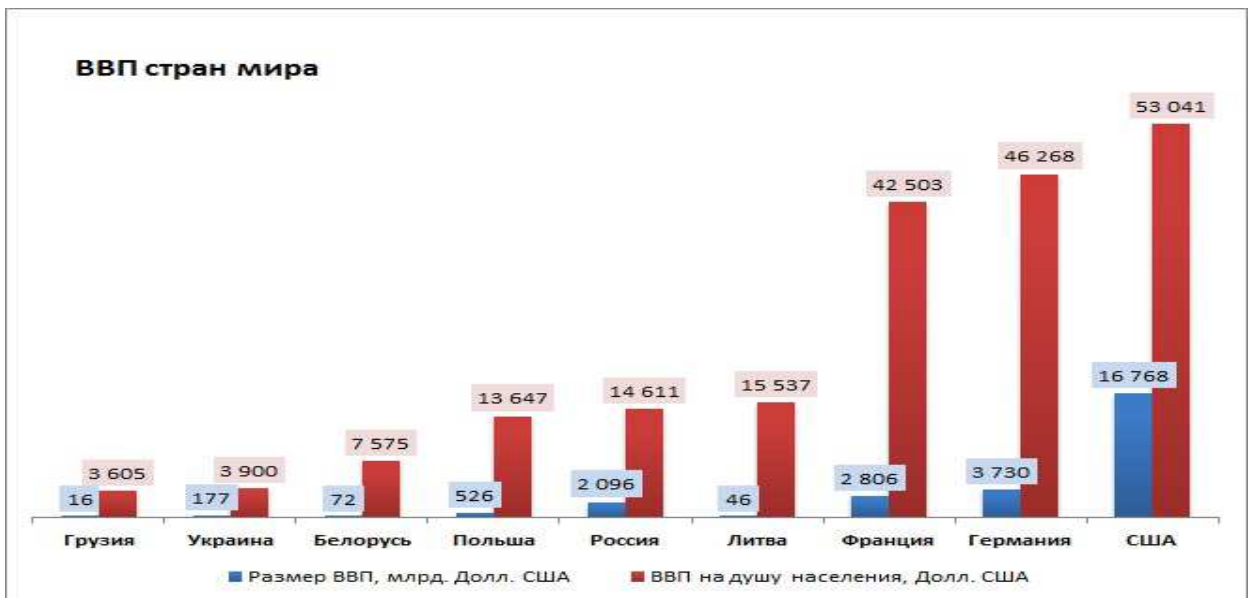

Рис. 3. ВВП деяких країн за даними Всесвітнього банку, млн. дол. США станом на 01.01.2015р. [6]

Першочерговим заходом покращення ситуація має стати макроекономічна стабілізація та відновлення нормального функціонування банківської системи, за чим мають слідувати структурні перетворення. Не менш важливими є також заходи, направлені на підвищення якості та прозорості урядування, оскільки окрім всіх інших причин, ці заходи допоможуть підвищити ефективність видатків бюджету, зменшити втрати від корупції та підвищити якість державних послуг.

Не менш важливими є заходи щодо поліпшення державного управління і підвищення прозорості. Вчасне проведення реформ в газовому секторі, поліпшення державних закупівель та дерегулювання бізнесу надішле потужний заохочувальний сигнал населенню та інвесторам. Це засвідчить, що Уряд серйозно ставиться до боротьби з корупцією, а також допоможе йому заручитися підтримкою для реалізації більших реформ.

Незважаючи на значний природний та людський потенціал, приватизацію переважної більшості виробничого потенціалу країни, численні міжнародні кредити, які були освоєні владою на протязі останніх 20 років – виробничі потужності України не були модернізовані, об'єкти промисловості набули високого ступеня зношення, а технологічну базу оминули новітні розробки. В своїй більшості вітчизняна продукція галузей переробки втратила конкурентоспроможність на міжнародному ринку товарів, а широкий внутрішній попит в значній мірі забезпечують імпортні товари [7].

На сучасному етапі розвитку уряд України ставить на мету економічного розвитку країни за рахунок збільшення за сім років ВВП у 2,7 разу у доларовому обчисленні. [8]. За показником ВВП на душу населення (за паритетом купівельної спроможності, ПКС) Україна скотилася з 119-го на 139- місце. Одним із напрямів реалізації цієї мети є зміцнення гривні та детінізації економіки.

Стосовно зміцнення гривні слід зазначити, що у світовій практиці було лише кілька прикладів значної ревальвації національної валюти. Зокрема, у 2000–2008 рр. Бразилія та Чехія зуміли майже вдвічі зміцнити свої валюти.

Якщо говорити про детінізацію, то, за оцінками експертів, у тіні перебуває до 50% економіки України. Однак показник ВВП на жителя за ПКС в Україні (7,4 тис. дол.) удвічі вищий, ніж статистичний (номінальний) ВВП (3,9 тис. дол.). Тобто показник ВВП за ПКС враховує тінізацію економіки через ціни, і тут резерви дуже віртуальні. Адже коли статистичний (номінальний) ВВП зростає та наблизиться до ВВП за ПКС, то від цього якість життя населення не поліпшиться.

Тіньова економіка в Україні є однією з найбільших перешкод розвитку конкурентоспроможності країни, зростання соціальних стандартів життя населення та інтеграції в європейське співтовариство [9]. Негативну тенденцію щодо тіньової економіки характеризують ряд світових рейтингів, в яких Україні посідає одні з найгірших місць. Аналіз Індексу економічних свобод-2014 засвідчив, що одні з найгірших умов для розвитку економіки серед країн Європи та більшості пострадянських країн є в Україні. Динаміка показників говорить про незадовільний стан інвестиційного клімату та рівня корупції, де Україні традиційно належать одні з найнижчих рейтингів у світі: 168 та 152 місця відповідно. Аналогічні показники за критерієм рівня корупції у Камеруну, а за критерієм інвестиційного клімату — у Конго.

Основною метою детінізації економіки України є створення необхідних умов для покращення інвестиційного клімату, зниження податкового та регулятивного тиску на підприємницьку діяльність, захист прав власності та трудових відносин. Дані реформи також дадуть поштовх до забезпечення економічного розвитку, що за умов високих показників тіньової економіки є неможливим.

Водночас є чимало країн, які все ж домоглися подвоєння ВВП за десять років. Подвоїти ВВП цим країнам вдалося різними шляхами: одним за рахунок видобутку й експорту енергоресурсів (ОАЕ, Саудівська Аравія, Азербайджан, Туркменістан, Ангола тощо), другим — шляхом нарощування експорто-орієнтованих наукомістких галузей (Ірландія, Гонконг, Малайзія, Сінгапур тощо), третім — завдяки розвитку туризму (переважно острівні країни Карибського басейну).

При цьому більшість країн, які зуміли подвоїти ВВП на межі ХХ–ХХІ ст., мають спільну характерну рису — вони залучили значні обсяги іноземного капіталу. Водночас у списку рекордсменів за зростанням ВВП є країни з незначними обсягами іноземних інвестицій. Це Вірменія, Камбоджа, Таджикистан, Узбекистан. Головний чинник — це грошові перекази мігрантів. У цих країнах кошти мігрантів фактично замінили іноземні інвестиції [8].

Тобто в багатьох країнах, зокрема і в Україні, є великі резерви для залучення грошових переказів через фінансово-банківську систему. Це дало б змогу вирівняти платіжний баланс і залучити кошти на програми розвитку домогосподарств, підприємництва тощо. Для цього потрібно активно працювати над скороченням частки "тіньових" переказів і їх збільшенням через фінансово-банківську систему. Це позитивно вплине на зростання ВВП.

Висновки та перспективи подальших розробок. Аналіз динаміки номінального валового внутрішнього продукту України за 2010-2014рр. свідчить про його зростання. У 2014 р. відбулося зростання валового внутрішнього продукту на 101530 млн.грн. або на 6,9% в порівнянні з 2013 роком та на 487382 млн.грн. більше базисного рівня (2010р.), або на 45,2%.

Проте слід відмітити, що на протязі останніх років ВВП зростав значно нижчими темпами в порівнянні з періодом 2010-2011рр. Передумови загострення системних проблем було закладено в Україні давно.

У 2014 році вітчизняна економіка відчувала на собі впливи створених раніше дисбалансів, як зовнішніх, так і внутрішніх. Також несприятлива цінова кон'юнктура на зовнішніх ринках, військовий конфлікт на Сході України, анексія АР Крим і м. Севастополя, торговельні обмеження зі сторони Російської Федерації негативно позначилися на економіці країни

Огляд структури номінального ВВП України в черговий раз доказує, що його зростання відбувається завдяки девальвації гривні, зростанню відпускних цін на імпортні та вітчизняні товари, а також катастрофічному зростанню тарифів на житлово-комунальні послуги.

Аналіз динаміки реального валового внутрішнього продукту показав, що у 2014 р. відбулося зниження валового внутрішнього продукту на 77915 млн.грн. або на 6,8% в порівнянні з 2013 роком, що є негативною тенденцією, яка відображає кризові явища в економіці країни. У 2014р. валовий внутрішній продукт становить 1062835 млн.грн., що на 16511 млн.грн. менше базисного рівня, або на 1,5%.

Значні макроекономічні дисбаланси, глибокі структурні диспропорції, недостатній рівень прозорості у державному секторі управління призвели до того, що ситуація вимагає термінових коригуючих дій. Ці заходи можуть бути болючими в короткостроковій перспективі, але вони необхідні для забезпечення сталого зростання економіки із охопленням всього населення.

Першим пріоритетом має бути забезпечення макроекономічної стабільності фінансового сектору. Це повинно супроводжуватися проведенням ключових структурних реформ, щоб дати поштовх економічному зростанню. Оскільки, Україна перебуває у дуже складній політичній та економічній ситуації, то для стабілізації обсягу ВВП є необхідним проведення державної політики, яка повинна супроводжуватися проведенням ключових структурних реформ. Уряд України повинен проводити заходи з макроекономічної стабілізації, а це означає ведення жорсткої фіскальної політики і продовження політики плаваючого валютного курсу. Також країні необхідні реформи газового сектора, дерегуляція бізнесу і прозора система держзакупівель.

Міжнародний досвід свідчить, що є два шляхи швидкого зростання економіки за рахунок іноземного капіталу: залучення іноземних інвестицій або стимулювання грошових переказів мігрантів. Одним із напрямів реалізації цієї мети є зміцнення гривні та детінізації економіки. Для цього потрібно активно працювати над скороченням частки "тіньових" переказів і їх збільшенням через фінансово-банківську систему. Це позитивно вплине на зростання ВВП.

Уряду необхідно мінімізувати негативний ефект бюджетної стабілізації для економічної активності. Для того, щоб це зробити, по-перше, треба намагатися знайти кошти для низки найважливіших інфраструктурних проектів, зокрема й за рахунок пільгового фінансування. По-друге, – дерегулювати економіку й максимальне заохочення підприємницької активності. По-третє, введення адекватних банківських інструментів для фінансування нових проектів. Це може бути, як і залучення тих банків, які сьогодні працюють з державним капіталом, так і формування відповідного регуляторного середовища для довгострокового кредитування. Звісно, це – не завдання уряду, але він може запропонувати заходи, що потім будуть прийняті на рівні закону. І, нарешті, потрібна максимальна підтримка експортної діяльності за рахунок інформаційної, технічної й правової підтримки самих експортерів, за рахунок сприяння виходу малого й середнього бізнесу на зовнішні ринки, а також за рахунок формування системи експортного кредитування й страхування [10].

Література.

1. Економічна статистика [Текст]: навч. посіб./ за наук. ред. д-ра екон. наук Р. М. Моторина.- К.: КНЕУ, 2005. - 362 с.
2. Квартальні розрахунки валового внутрішнього продукту України за 2010–2014 роки [Електронний ресурс]. Статистичний збірник. Державна служба статистики України / за редакцією І. М. Нікітіної, Київ, 2015.- С.18 Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
3. Комплексна оцінка економічної ситуації в Україні у 2014-2015 рр. (частина 1: Загальна оцінка макроекономічної ситуації) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://iac.org.ua/kompleksna-otsinka-ekonomichnoyi-situatsiyi-v-ukrayini-u-2014-2015-rr-chastina-1-zagalna-otsinka-makroekonomichnoyi-situatsiyi/>.
4. ВВП України та його вплив на життя українців [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://publicaudit.com.ua/reports-on-audit/vvp-ukrayini-ta-jogo-vpliv-na-zhittya-ukrayintsiv/>.
5. Інфляційний звіт НБУ за вересень 2015 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=22249640>.
6. Валовой внутренний продукт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://insiders.com.ua/spravochnik/valovoj-vnutrennij-produkt>
7. Мадяр Р.О. Пріоритетні заходи з стабілізації обсягів ВВП та прогнозування його динаміки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21CO...
8. Гайдучий, А. Як Україні подвоїти ВВП? І яким шляхом піти країні? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://gazeta.dt.ua/finances/yak-ukrayini-podvoyiti-vvp-i-yakim-shlyahom-piti-krayini-.html>.
9. Тіньова економіка в Україні: причини та шляхи подолання [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://icps.com.ua/assets/uploads/files/t_novaekonom_kaukra_ni.pdf.
10. Чотири варіанти, як утримати ВВП [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://news.finance.ua/ua/~2/0/all/2014/05/16/325959>.

References.

1. Motoryn, R. M. (2005), *Ekonomichna statystyka* [Economic Statistics], KNEU, Kyiv, Ukraine, p.362.
2. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy (2015), “Kvartalni rozrakhunky valovoho vnutrishnoho produktu Ukrainy za 2010–2014 roky”, *Statystychnyi zbirnyk*, p.18, [Online], available at: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
3. “Kompleksna otsinka ekonomichnoi sytuatsii v Ukraini u 2014-2015 rr.”, [Online], available at: <http://iac.org.ua/kompleksna-otsinka-ekonomichnoyi-situatsiyi-v-ukrayini-u-2014-2015-rr-chastina-1-zagalna-otsinka-makroekonomichnoyi-situatsiyi/>.
4. “VVP Ukrainy ta yoho vplyv na zhyttia ukraintsiv”, [Online], available at: <http://publicaudit.com.ua/reports-on-audit/vvp-ukrayini-ta-jogo-vpliv-na-zhittya-ukrayintsiv/>.
5. “Infliatsiynyi zvit NBU za veresen 2015 roku”, [Online], available at: <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=22249640>.
6. “Valovoj vnutrennij produkt”, [Online], available at: <http://insiders.com.ua/spravochnik/valovoj-vnutrennij-produkt>
7. Madiar, R.O. “Priorytetni zakhody z stabilizatsii obsiahiv VVP ta prohnouzuvannia yoho dynamiky”, [Online], available at: irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21CO...
8. Haidutskyi, A. “Yak Ukraini podvoity VVP? I yakym shliakhom pity kraini?”, [Online], available at: <http://gazeta.dt.ua/finances/yak-ukrayini-podvoyiti-vvp-i-yakim-shlyahom-piti-krayini-.html>.
9. “Tinova ekonomika v Ukraini: prychny ta shliakhy podolannia”, [Online], available at: http://icps.com.ua/assets/uploads/files/t_novaekonom_kaukra_ni.pdf.
10. “Chotyry varianty, yak utrymaty VVP”, [Online], available at: <http://news.finance.ua/ua/~2/0/all/2014/05/16/325959>.

Стаття надійшла до редакції 02.12.2015 р.